



Puk Witte

Puk Witte is adviseur bij Sardes en redacteur van DNM.

E-mail: p.witte@sardes.nl

Eerlijk beoordelen van resultaat én proces

In gesprek met **docenten** **van Huizermaat**

De sneeuw en een OV-staking trotserend, trok ik naar Huizen om in gesprek te gaan met docenten van Scholengemeenschap Huizermaat: een middelbare school voor vmbo-tl, havo en vwo. DNM-columnist Daniel Bonder, tevens docent aan deze school, had een groep van acht collega's gevraagd om met ons in gesprek te gaan over het onderwerp 'toetsen en beoordelen'. We waren benieuwd hoe docenten met dit onderwerp bezig zijn en hoe dit binnen de school en bij de opleiding wel of niet op de agenda staat. Daarover spraken we met Barbara Mouissi, Jeffrey Wilbrink, Maike Jongerius, Marisa Debisarun, Nienke van Veen, Ralf Spek, Charlotte Janssen en Thomas de Klein.

Op de vraag hoe er binnen de school getoetst wordt, valt direct op dat Huizermaat sommige dingen net even anders doet dan veel andere scholen. Zo ken ik scholen die leerlingen meenemen op excursie, maar kende ik nog geen scholen die een excursie inzetten als toetsingsmoment. Daniel Bonder vertelt hoe bij aardrijkskunde het geleerde tijdens een fietstocht door Nijmegen in de praktijk getoetst wordt: 'Als we onderwijs contextrijk willen aanbieden, dan moeten we ook contextrijk toetsen.' Ook de talensectie zet bijzondere toetsingsvormen in. Zij geven geen summatieve toetsen rondom woordenschat, dat is immers maar een middel voor de taalbeheersing, vertelt Charlotte Jansen. Het gaat uiteindelijk om het taalbegrip en schriftelijke en mondelinge taalvaardigheid. En dat toetsen ze ook op verschillende, contextrijke manieren. Zo wordt de mondelinge taalvaardigheid getoetst tijdens een simulatie, het Taaldorp, waarbij binnen de school bijvoorbeeld een dierenwinkel wordt gebouwd en de leerling daar in het Engels een hond moet gaan kopen. Het is me al

snel duidelijk: toetsen is een levend onderwerp binnen SG Huizermaat.

Deze ontwikkeling naar een nieuwe praktijk van beoordelen is een jaar of zes geleden ingezet, als onderdeel van een bezinning op de onderwijsaanpak van de school. Steeds vaker wordt er formatief gehandeld, met meer nadruk op het leerproces en het geven van feedback en minder op het 'leren voor de toets'. Binnen de vaksecties wordt deze koers vertaald naar de onderwijspraktijk, waarbij docenten bepalen hoe ze de voortgang van leerlingen monitoren ook door de verschillende leerjaren heen. Binnen de teams is er afstemming over de planning van de toetsen. De school werkt steeds minder met summatieve toetsen en steeds vaker met tussentijdse toetsen, enkel bedoeld om te kijken waar leerlingen staan. Bij science, een 'groot' vak met drie uur per week, is er in de onderbouw nog maar één summatief moment in een rapportperiode. Daarnaast wordt er binnen de beoordeling ook veel

meer ruimte gekomen voor beoordeling van het leerproces. Zeker bij lichamelijke opvoeding is een zeer principiële keuze gemaakt, vertelt Jeffrey Wilbrink: 'We hebben de visie dat bewegen een middel is en niet een doel.' Bij LO telt het cijfer voor gedrag en inzet daarom bij de beoordeling twee keer mee en de motorische vaardigheden slechts één keer. Op het rapport krijgen leerlingen van Huizermaat uiteindelijk één cijfer per vak, opgebouwd uit een beoordeling van het leerresultaat en van het leerproces. Daarnaast wordt ook in het rapport aangegeven hoe de leerling scoort op inzet en werkhouding.

Eerlijk beoordelen en determineren

Het liefst zou je objectief willen bepalen wat een leerling moet laten zien om voor een toets te slagen en wanneer een antwoord 'goed' of 'fout' is. Maar zo

werkt het in de praktijk vaak niet. Voor de vakinhoud is dit vaak al ingewikkeld, omdat bijvoorbeeld antwoorden vaak op meerdere manieren zijn te interpreteren. Maar als je ook het proces wilt beoordelen, dan is het helemaal niet mogelijk te werken met iets als een antwoordsleutel. Je moet - maar dat wil je natuurlijk ook - ruimte behouden voor de professionaliteit van de leraar. Die ruimte is er dan ook voor de docenten van SG Huizermaat. Om tot een eerlijke beoordelingspraktijk te komen, zijn er verschillende afspraken. Aan de voorkant zijn daar de rubrics; deze worden in een vaksectie opgesteld en geven een duidelijk kader voor de beoordeling. Er zijn vakinhoudelijke rubrics, maar ook steeds meer proces-rubrics. Bij LO worden deze rubrics voor het leerproces ook besproken met leerlingen en wordt leerlingen af en toe ook gevraagd om zichzelf te beoordelen. Docent handvaardigheid Barbara Mouissi



merkt op dat leerlingen vooraf precies weten waarop de werkstukken beoordeeld worden: de beoordeling is nooit een verrassing. Bij handvaardigheid vragen docenten leerlingen wel eens om elkaars werk te beoordelen en elkaar feedback te geven en dat kunnen ze heel goed. “Dat onderschatten we wel eens”.

Bij het nakijken van de summatieve toetsen geldt er een vier-ogenprincipe: zo is een cijfer niet afhankelijk van één docent en gaan docenten ook met elkaar in gesprek, waardoor er continu onderling wordt afgestemd en geijkt. Verschillen in de beoordeling tussen docenten kunnen er zeker zijn, de docenten vinden het belangrijk dat dat zichtbaar wordt en dat ze kunnen onderzoeken waar die verschillen vandaan komen. Tenslotte worden er ook analyses op de toetsresultaten gedaan. Die worden gebruikt voor leerlingevaluaties, voor evaluaties van het onderwijs, maar ook om te kijken of er geen te grote en onverklaarbare verschillen zijn tussen de cijfers gegeven door verschillende docenten.

Door de tweejarige brugperiode met dakpanklassen is de school heel flexibel wat betreft de plaatsing van leerlingen op de beste plek.

SG Huizermaat werkt niet met strakke bevorderingsnormen. Het is helder wanneer je overgaat, maar voldoende je niet aan de vereisten daarvoor, dan ben je altijd een bespreekgeval waarin er heel goed gekeken wordt wat voor de leerling de beste optie is: overgaan, blijven zitten, of naar een ander niveau. Door de tweejarige brugperiode met dakpanklassen is de school heel flexibel wat betreft de plaatsing van leerlingen op de beste plek. Zo zit een leerling die startte in de

mavo, inmiddels in het derde jaar van het vwo. Ouders worden hier altijd bij betrokken en een beslissing is eigenlijk nooit een verrassing: in voorafgaande trajecten zijn ouders, leerling en school met elkaar in gesprek geweest over die keuze.

Professionalisering

Het gesprek komt op de plek van toetsen en beoordelen in de lerarenopleiding. Dat loopt uiteen van twee tot acht colleges. Opvallender is dat sommige gespreksdeelnemers deze aandacht als adequaat zien, terwijl anderen wat kritisch lachen als het hierover gaat. Zij hadden graag een stevigere basis gehad toen ze aan het werk gingen. Er is in de opleiding aandacht voor zaken als rubrics, meetinstrumenten, validiteit en betrouwbaarheid, maar minder voor het nakijken en voor de rol van toetsen als onderdeel van het curriculum. De groep lijkt het erover eens dat je uiteindelijk het meeste leert in de praktijk, zodra je aan het werk gaat.

Dit roept de vraag op naar de aandacht voor toetsing binnen het professionaliseringsbeleid van de school. Met het oog op het gesprek over formatief handelen, zijn daar schoolbreed studiedagen en opleidingsdagen voor georganiseerd. Daarnaast is er ruimte om binnen het persoonlijke studiebudget bijscholing te volgen. Hier maken docenten ook wel gebruik van. Maar het meeste leren docenten in de gesprekken binnen de secties en teams, waar je bij het maken van de curriculumplannen met elkaar continu het gesprek voert over toetsing en beoordeling. Alleen was het gesprek hierover in corona-tijd wel eens lastig en daarmee wat op de achtergrond geraakt: ‘We zouden wel weer meer met elkaar kunnen onderzoeken en bespreken welke vragen we stellen en wat goede toetsen zijn.’

Uitdagingen

Ook al zijn de docenten heel enthousiast over de ontwikkelrichting van Huizermaat, ze ervaren ook wel moeilijkheden.

Formatief handelen is ook voor leerlingen een overgang. Maïke Jongerius ziet dat wanneer leerlingen druk zijn, ze er vaak voor kiezen om wel te leren voor

een vak met een summatieve toets, ten koste van de voorbereiding op een formatieve evaluatie. Leren voor 'een cijfer dat meetelt' krijgt voorrang, terwijl je juist een continu leerproces op gang wilt brengen. Om goed formatief te handelen, is het dus van belang dat de school hier ook vanaf lesdag één leerlingen in meeneemt. Liever nog daarvoor.

'Dat geldt voor leerlingen, maar ook voor docenten', merkt Nienke van Veen op. Er wordt soms wel eens vergeten dat de praktijk op SG Huizermaat wat afwijkt van de praktijk van veel andere scholen. Docenten die starten, moeten dus goed meegenomen worden in het gedachtegoed en de praktijk van de school. Dat vraagt om continue aandacht binnen de vaksecties en teams.

In de praktijk blijken mentoren het makkelijker te vinden om zich te richten op het leerproces, voor vakdocenten blijkt dat ingewikkelder: zij zijn meer gefocust op cijfers en resultaten van hun eigen vak. Opmerkelijk, want bij Huizermaat is elke vakdocent ook mentor en vice versa. Deze focus is dus niet persoons-, maar rolafhankelijk. Er zijn ook verschillen tussen secties en andere onderdelen van de school. Huizermaat heeft een programma voor hoogbegaafde leerlingen, de Talentstroom, waar de gewenste toekomst al veel nabijer is. Docenten durven daar cijfers, de methode en het vaste programma veel meer los te laten.

Een groot knelpunt is de overladenheid van het curriculum: als een leerling, maar zeker wanneer de helft van de klas een onvoldoende haalt op een summatieve toets, wordt kennelijk de stof nog niet voldoende beheerst. Eigenlijk wil je dan de weken erna met de leerling of leerlingen deze stof extra behandelen. Dit lukt echter niet of nauwelijks, want het is alweer tijd voor het volgende onderwerp. Dat is daarom een aandachtspunt voor de toekomst: docenten zouden minder methodeafhankelijk moeten kunnen werken. In de onderbouw is hier in de ogen van de docenten wel ruimte voor, al wordt die niet door iedereen ervaren en wordt de ruimte nog niet altijd genomen. In de bovenbouw is het lastiger, wanneer je gaat werken met het PTA. "Uiteindelijk heb je toch een examen met ze te halen", verzucht iemand.

Dromen

Bij SG Huizermaat is er dus veel in ontwikkeling, maar docenten dromen ondertussen ook verder.

Zo komen we te spreken over de route zoals je die aflegt bij het rijbewijs of het zwemdiploma. Daarbij gaat het om een leertraject van onbepaalde tijd, waarin je net zoveel oefent als je nodig hebt en helder is wat je moet kunnen om te slagen, waarbij er tussentijds gekeken wordt waar je staat. Zodra de leraar ziet dat de stof wordt beheerst, ga je op voor een examen. Binnen de context van de school: een summatieve toets. In een uitzonderlijk geval waarin de leerling toch niet slaagt voor deze toets, is er een herkansing. Het doel is dat de leerling de stof voldoende beheerst en dus slaagt voor de toets.

Mouissi zou wel helemaal van de cijfers af willen: 'Het draait toch vaak om het cijfer, het beperkt zo. Ik snap ook wel dat ze soms nodig zijn, maar toch.' Jongerius zou meer toe willen naar het werken aan - en afvinken van - leerdoelen. Het gaat dan meer om beheersing van de stof dan om een cijfer. Maar dat vraagt nogal wat van leerlingen: als je dit van de een op andere dag zou doen of alleen bij een paar secties, dan zou dat verkeerd kunnen uitpakken. Het vraagt om een gedegen systeemovergang binnen de hele school (en bij voorkeur ook daarbuiten).

Ralf Spek is als jonge docent nog zoekende: 'Mijn gedachteproces is nog niet af. Vanuit een maakbaarheidsgedachte leggen we steeds meer eigenaarschap voor het leren bij de leerlingen. Dat legt een druk op leerlingen. Is dat eigenlijk wel goed en gezond? Het klinkt mooi en heeft zeker goede kanten, maar ik heb er ook vraagtekens bij.'

Als nabrander poneert Bonder nog een stevige stelling: 'Weg met het eindexamen!'. Een interessante stelling die eigenlijk om een vervolgesprek vraagt. Want duidelijk is wel dat die maatregel een hoop problemen van docenten zou oplossen. ■